

DESPRE SEMNIFICAȚIA UNOR NUME: ROMÂN/VLAH ȘI ROMÂNIA/VLAHIA

Ioan - Aurel Pop

Numele unei țări este uneori la fel de important ca și existența propriu-zisă a țării respective. A se vedea cazul recent al unui stat care încă nu se poate numi oficial cum dorește el însuși, cum a decis propriul parlament (Macedonia). Numele unei țări face oricum parte din identitatea ei și, de cele mai multe ori, tacit, îi modelează destinul. Cel puțin cu România așa s-a întâmplat.

România, în granițele actuale, există oficial de la 1946-1947, când Conferința de Pace de la Paris a consfințit situația postbelică. România contemporană – denumită și “România Mare” – s-a format însă la 1918, când vechiului Regat i s-au alăturat Basarabia (la 27 martie/9 aprilie), Bucovina (la 15/28 noiembrie), Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul (la 18 noiembrie/1 decembrie). Această Românie de după Primul Război Mondial a fost recunoscută pe plan internațional în anii 1919-1920, prin cealaltă Conferință de Pace de la Paris. România, ca nucleu al statului modern, s-a constituit însă în intervalul 1859-1866,

în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și la începutul domniei principelui Carol de Hohenzollern. Numele de România s-a folosit pentru prima oară în mod oficial cam tot atunci (1862-1866), pentru teritoriul rezultat din unirea Țării Românești (Oltenia și Muntenia, fără Dobrogea) și Moldovei (partea central-apuseană, fără Bucovina și Basarabia). Constituția de la 1866 a consacrat statornic numele de România, pe care cucerirea, proclamarea și recunoașterea independenței absolute (însoțite de alăturarea Dobrogei la statul român, în 1878), ca și instaurarea regatului (1877-1884), l-au impus definitiv. În mediile străine însă, pentru încă o vreme, s-a mai apelat la numele de Valahia și la acela de valahi, cu variantele lor din diferitele limbi.

Datorită acestei constituirii târzii a statului român modern și a impunerii denumirii oficiale de România abia în a doua parte a secolului al XIX-lea, mulți autori străini au rămas derutați în legătură cu dualitatea numelui de Valahia-România și valah-român. S-a spus și s-a scris

adesea că numele de România a fost "inventat" sau folosit pentru prima oară de către un autor grec, Dimitrie Philippide, pe la 1816, când el publica la Leipzig lucrările *Istoria României* și *Geografia României*, referindu-se în linii mari la spațiul vechii Dacii traiane. Unii au crezut sincer că toponimul de România a apărut realmente *ex nihilo* la începutul secolului al XIX-lea, din rațiuni artificiale și în spirit naționalist modern. În legătură cu această convingere se află și o alta, curentă și acum în anumite zone ale spiritualității europene: valahii au fost o populație difuză, dispartă și neprecizată în evul mediu, cu mai multe ramuri și componente; dintre anumiți valahi, s-au format în epoca modernă, odată cu națiunile de tip modern, românii. Cu alte cuvinte, valahii și românii ar fi două popoare (etnii) predominant romanice, aflate în succesiune: întâi ar fi fost vlahii și apoi românii. Lășăm aici la o parte, "ipotezele" tendențioase, cu substrat politic, legate de diferențele dintre vlahi/valahi și volohi sau dintre moldoveni și români, fără nici o bază științifică,

produs al propagandei rusești și, mai ales, sovietice, însușite și perpetuate până astăzi de anumiți "mercenari" politici, nostalgici comuniști și setoși de putere.

Demolarea teoriei diferenței dintre valahi și români s-a făcut în chip mai mult decât convingător în istoriografia română, încă din secolul al XIX-lea, cu teoretizarea cea mai serioasă în secolul trecut, prin lucrările lui Nicolae Iorga,¹ Gheorghe Brătianu,² Șerban Papacostea,³ Adolf Armbruster,⁴ Vasile Arvinte,⁵ Eugen Stănescu,⁶ Ștefan Ștefănescu,⁷ Stelian Brezeanu⁸ și ale altora.⁹ Cu alte cuvinte, s-a demonstrat pe temeiul izvoarelor, că românii, încă din evul mediu, au avut două nume, unul dat lor de străini (rezultat al alterității, a contactului cu "celălalt", cu străinul), dar nefolosit și, cel mai adesea, necunoscut de ei și altul dat lor de ei înșiși, acesta fiind numele de sine (rezultat al conștiinței de sine). Primul nume este cel de *vlah*, cu toate variantele sale (*valah*, *valach*, *voloh*, *blac*, *oláh*, *vlas*, *ilac*, *ulah* etc.), iar al doilea, este cel de *rumân/român*¹⁰, și el cu anumite variante, mult mai puține decât precedentul.

1. N. Iorga, *La Romania danubienne et les barbares au VI-e siècle*, în "Revue belge de philologie et d'histoire", III, 1924, p. 35-50.
2. Gh. I. Brătianu, *Originile și formarea unității românești*, ediție de I. Toderașcu, Iași, 1998, p. 60-64.
3. Ș. Papacostea, *Les Roumains et la conscience de leur romanité au Moyen Age*, în "Revue roumaine d'histoire", IV, 1965, nr. 1, p. 15-24.
4. A. Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ediția a II-a, București, 1993, p. 17-51.
5. V. Arvinte, *Român, românesc, România. Studiu filologic*, București, 1983, passim.
6. E. Stănescu, *Premisele medievale ale conștiinței naționale românești. Mărturii interne. Român-românesc în textele românești din veacurile XV-XVII*, în "Studii. Revistă de istorie", XVII, 1964, nr. 5, p. 967-1000.
7. Șt. Ștefănescu, *De la Romania la România*, în "Arhivele Olteniei", Serie nouă, 1, 1981, p. 77-84.
8. S. Brezeanu, *Identități și solidarități medievale. Controverse istorice*, București, 2002, passim.
9. I.-A. Pop, *Națiunea română medievală. Solidarități etnice românești în secolele XIII-XVI*, București, 1998, p. 8-13.
10. Ignorăm aici noțiunile de "rumân" și "rumânie", folosite în evul mediu și o parte a epocii moderne pentru a desemna categoria socială a țăranilor dependenți, respectiv, starea de dependență a șerbilor din Țara Românească, întrucât reprezintă o chestiune colaterală în raport cu tema de față.

Situația nu este deloc ieșită din comun, dimpotrivă, ea se întâlnește la multe popoare: ungurii (cum le spun străinii) se denumesc pe sine *magyarok*, grecii sunt cunoscuți și ca *eleni*, polonezii se cheamă și *leși* sau *lengyelok*, germanii sunt și *nemți*, *Allemands*, *tedeschi*, *németok*, dar ei se numesc pe sine *Deutschen*. Un sârb este/era pentru un maghiar *rác*, un slovac este/era *tót*, un italian *olász*, un român *oláh*¹¹ etc.

În privința românilor, mărturiile vechi, încă din secolele XIII-XIV, arată clar această dualitate. Autorii străini arată fără putință de tăgadă că, deși exista în mediile externe europene și chiar extra-europene numele de vlah, românii se numeau pe sine rumâni, de la latinescul *Romanus*, în amintirea Romei, a cărei amintire și denumire au conservat-o peste secole. Este de reținut faptul că, așa cum au arătat Șerban Papacostea și Adolf Armbruster, unii dintre români au avut inclusiv în evul mediu conștiința romanității lor, adică acea convingere că ei veneau de la Roma, că se trăgeau din romanii, militari și coloniști, ajunși la Dunăre și la Carpați, în Moesia și Dacia, odată cu stăpânirea impusă de unii împărați din primul secol al erei creștine, apoi de Traianus și perpetuată de urmașii lui.

Această idee poate fi urmărită de la împăratul (țarul) Ioniță Caloian, al bulgarilor și românilor, în corespondența sa cu papa Inocențiu al III-lea, din jurul anului 1200¹² și până spre jumătatea secolului al XVI-lea, când călugării de la Mănăstirea Dealu, de lângă Târgoviște, îi relatau padovanului Francesco della Valle și însoțitorilor săi, istoria “așezării locuitorilor în această țară”,¹³ de către împăratul Traian, din ai cărui vechi coloniști se trag românii, care “păstrează numele de romani”, “obiceirile” și “limba” romanilor.¹⁴ Păstrarea numelui de rumân/român, derivat din latinescul *Romanus*, pentru a denumi din interior singurul popor romanic din sud-estul Europei, este tulburătoare și a fost prilej de numeroase comentarii de-a lungul timpului. Se pot găsi multiple explicații ale acestui fapt, între care se află în mod cert această izolare a romanicilor, proto-românilor și apoi românilor în mijlocul unor populații și popoare alogene, nero-manice (slave, turanice, fino-ugrice). În tot acest timp, popoarele romanice occidentale erau mai multe și vecine între ele, ceea ce a dus și la nevoia de a se diferenția, de a se/le distinge între ele. Termenul de vlah are o origine destul de obscură, dar majoritatea specialiștilor sunt de acord că el provine de la numele

11. Numele acestea tradiționale, de *olász* și de *oláh*, date de unguri italienilor și, respectiv, românilor, demonstrează indubitabil perceperea înrudirii celor două popoare romanice de către conștiința colectivă maghiară.

12. E. Stănescu (coord.), *Răscoala și statul Asăneștilor. Culegere de studii*, București, 1989, p. 32-33. S. Papacostea, *Geneză statului în Evul Mediu românesc. Studii critice*, ediție adăugită, București, 1999, p. 242-243.

13. Maria Holban (coord.), *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, București, 1968, p. 322-323.

14. După secolul al XVI-lea, odată cu marii cronicari moldoveni care au scris în limba română, cu Dimitrie Cantemir și apoi cu Școala Ardeleană, conștiința romanității se impune definitiv în mentalitatea românească.

unui trib celtic romanizat – *Volcae* – fiind apoi preluat în latină, greacă, slavonă și ulterior în limbile vernaculare, cu sensul de comunitate latinofonă, vorbitoare de limbă neolatină. Singurii vorbitori de limbă neolatină în evul mediu în zona central-sud-est europeană¹⁵ fiind românii, termenul de vlah (cu variantele sale) a ajuns de la finele mileniului I să-i denumineze pe români. Cu alte cuvinte, dată fiind inexistența unui alt grup neolatin la Dunărea de Jos și la Carpați, slavii, ungurii, grecii și celelalte popoare, au ajuns să se refere la români (priviți drept românici) ca fiind vlahi. Faptul, cum spuneam, nu este neobișnuit, dar este tulburător, fiindcă cele două etnonime – *român* și *vlah* – înseamnă în esență același lucru, anume moștenitor al latinității, al romanității. Într-un fel, se poate spune că numele de vlah este o traducere a termenului de român. Dacă se pornește de la diferența dintre *populus romanus* și *lingua latina* (adică dintre denumirea popoului roman și a limbii sale), atunci se poate și nuanța: în timp ce termenul de român trimite în primul rând la originea etnică romană, la descendența din romani, termenul de vlah se referă prioritar la limba latină, la uzul acesteia. În ambele cazuri însă, numitorul comun este Roma și perpetuarea amintirii sale. Firește, termenul de rumân/român este

mult mai puțin atestat în sursele vechi, ceea ce este perfect natural: străinii nu aveau nevoie să-l folosească, din moment ce ei aveau altul pentru a denumi poporul respectiv, pe de o parte, iar elita românilor, având ca limbă de cultură slavona, utiliza și ea în scris termeni adecvați acestei limbi, derivați tot din vlah, pe de altă parte. Când s-a trecut însă la uzul limbii române, din secolul al XVI-lea începând, în textele românești apare doar termenul cu care se denumeau românii înșiși, adică rumân/român. Totuși, faptul că românii foloseau în Evul Mediu denumirea de *rumân* pentru a se numi pe sine și că exista dualitatea vlah-rumân sunt realități menționate în Occident încă din secolul al XIV-lea. Astfel, o descriere a lumii, probabil de origine toscană (dintr-un manuscris de la *Biblioteca Apostolica Vaticana*, pusă recent în valoare pentru istoriografia română), spune că, în jurul anului 1314, în “provincia”¹⁶ numită *Ungaria*, care era *reame* (regat, structură politică), trăiau, în afară de unguri, și românii: “In quella medesima provincia sono i Rumeni e i Valacchi, e quali sono due grandi gienerazioni e anno reame e sono paghani”.¹⁷ Prin urmare, autorul din Peninsula Italică știa la începutul secolului al XIV-lea că cei pe care occidentalii îi numeau valahi se chemau pe sine români (*rumeni*), că aveau anumite structuri

15. Ignorăm aici intenționat micul popor dalmat – între timp dispărut – din Balcani, vecin cu italienii și situat oricum departe de românii nord-dunăreni.

16. Termenul de *provincia* se referă probabil la împărțirea lumii creștine (catolice) în “provincii ecleziastice” de către curia papală.

17. Ș. Turcuș, *Prima mărturie străină despre etnonimul “român” (1314)*, în “Cele trei Crișuri” (Oradea), seria a III-a, an 1 (2000), nr. 7-9 (iulie-septembrie), p. 6.

politice organizate (*reame*) – referirea se face la două dintre ele, prin termenul de “generații” – și că nu erau “creștini”, mai precis “creștini adevărați” sau catolici. Mai sunt exemple în epocă, adesea din mediul franciscan, când credinșii bizantini erau numiți, pe lângă “schismatici”, și “eretici” sau chiar “păgâni”. Aceeași dualitate de etnonime, de această dată în limba latină, apare într-un cunoscut document al papei Clement la VI-lea, de la 1345, în care românii sunt chemați *Olachi Romani*.¹⁸ De asemenea, într-un act emis de Ștefan Báthory la 6 iunie 1574,¹⁹ credința ortodoxă transilvană este numită, în chip surprinzător, *romana religio*, probabil după maniera autorilor umaniști de a arhaiza, aducă de a denumi popoarele după epocii după strămoșii lor (reali sau imaginari) din antichitate. Astfel, “religia română” a devenit “religia romană”, într-o țară ca Transilvania, în care, în mod frecvent atunci, în loc de termenul de ortodox, se folosea cel de valah.²⁰

Atunci când românii și-au constituit primele comunități politice – țări, ducate/voievodate etc. – spre finele mileniului I și la începutul mileniului al II-lea,

străinii din jur le-au zis acestor alcătuiri, în chip firesc, Valahii, Vlahii, Blachii, *terrae Blachorum*, cu variante. Sunt multe astfel de formațiuni, deopotrivă la sud și la nord de Dunăre, nuclee de state medievale și apoi, unele, state deplin constituite. De exemplu, cele două voievodate românești, locuite și conduse de români,

18. A. Armbruster, op. cit., p. 49-51.

19. E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, București, 1911, vol. XV, partea 1 (1358-1600), ediție de N. Iorga, p. 659-660.

20. În numeroase mărturii de epocă, inclusiv decizii ale dietei Transilvaniei, locuitorii țării sunt caracterizați sub aspect religios ca “Christiani” (ungurii, sașii și secuii) și “Valachi”, fiind evident faptul că un etnonim (Valachus) era utilizat spre a defini apartenența la o confesiune (ortodoxia).

de la nord de Dunăre se cheamă în multe izvoare străine *Valahia Mare* (Țara Românească) și *Valahia Mică* (Moldova) sau *Ungro-Vlahia* (Vlahia dinspre Ungaria) și, respectiv, *Ruso-Vlahia* (Vlahia dinspre Rusia). Banatul este numit uneori în evul mediu *Valachia Cisalpina* (adică “Țara Românească de dincoace de munți”), iar într-o serie de documente latine din preajma anului 1500 referitoare la Banat sunt pomenite judecăți făcute nu după “dreptul românesc”, ca de obicei, ci după “dreptul Țării Românești” (*ius Volachie*).²¹ Cu alte cuvinte, Banatul era o Țară Românească pentru locuitorii săi, adică o Valahie pentru cei dinafara lui. Evident, este logic să se presupună că românii nu le ziceau acestor țări ale lor Vlahii – din moment ce ei nu utilizau denumirea de vlah –, ci în alt fel, probabil cu un termen derivat din rumân/român. Nicolae Iorga, printr-o intuiție extraordinară, ivită însă dintr-o cunoaștere profundă, le-a zis “Romanii” sau “Romanii populare”.²² Pentru această idee atât de fecundă, nu existau însă decât mărturii indirecte, anumite aluzii sau vagi indicii, ceea ce i-a făcut pe mulți istorici să fie sceptici. Un astfel de indiciu este grăitor: atunci când s-a trecut la limba română și s-au tradus texte mai

vechi din greacă, latină slavonă etc., termenul echivalent pentru Valahia era invariabil Țara Românească, ceea ce este totu-na cu Romania sau România. Străinii nu puteau însă folosi acest nume când se refereau la vreun stat locuit și condus de români, din mai multe motive. Primul a fost relevat deja: ei aveau pentru români numele de vlahi și era perfect natural să derive din acesta numele țărilor vlahilor. Pe de altă parte, regiunea est-europeană de la sud de Munții Balcani și de la nord de Constantinopol, mărginită la est de Marea Neagră – numită arhaizant și Tracia – apare în evul mediu în unele surse, inclusiv cartografice, cu numele de “Romania”, în amintirea Imperiului Roman și a stăpânirii sale de odinioară. De aici, turcii otomani au dat provinciei pomenite numele de “Rumelia”, folosit până târziu în secolul al XIX-lea. Acest nume de Romania/Rumelia nu avea însă nici un conținut etnic, ci unul politic. El era doar amintirea unui stat și nu exprima existența unui popor.

Relativ recent – dar fără ecoul meritat – istoricul Șerban Papacostea a pus în lumină o sursă care dovedește indubitabil că românii îi ziceau în vechime Țării Românești și România sau cumva foarte asemănător. Izvorul este din secolul al XVI-lea,

21. I.-A. Pop, *Instituții medievale românești. Adunările cneziale și nobiliare (boierești) din Transilvania în secolele XIV-XVI*, Cluj-Napoca, 1991, p. 141-151.

22. Influențat de anumite curente culturale de la începutul secolului al XX-lea, mai ales de sămănătorism (al cărui animator a fost) și de poporanism, de forța vieții noastre rurale, de perenitatea țăranului, Nicolae Iorga a văzut în primele creații politice românești niște produse ale poporului, ale unei democrații țărănești *sui generis*. De aici și epitetul de “populare” din denumirea de “Romanii populare”. Ulterior, a revenit, nuanțând mult lucrurile și admitând contribuția majoră a unei clase superioare, de boieri, numiți de el și “cavaleri”. Vezi N. Iorga, *Studii asupra Evului Mediu românesc*, ediție de Ș. Papacostea, București, 1984, 405-406.

fiind un memoriu al iezuitului ungar Ștefan Szántó, prin care se cerea înființarea la Roma a unor colegii pentru diverse națiuni, între care și pentru *Valachia inferior, quae Romandiola et Romaniola dicitur*.²³ Clericul spune că țara aceasta era vecină cu Transilvania, că se numea odinioară Dacia și că locuitorii ei vorbesc limba italică coruptă, pe care italienii o puteau însă înțelege. “Romaniola”/“Romandiola” este un derivat sau o coruptelă de la *Romania*, o variantă a acestui nume. Iezuitul ungar spune că “Valahia inferioară este numită Romaniola” și “Romandiola”, fără să spună de către cine. Se înțelege însă că de către locuitorii săi, românii, pe care îi prezintă ca italianofoni/latinofoni, descendenți de la Roma. Firește, românii nu pronunțau *Romania* sau *Romaniola/Romandiola*, dar iezuitul nu a putut reda în latină anumite sunete (mai ales vocale) specifice limbii române. Faptul că autorul mărturiei de mai sus este maghiar, adică un cunoscător al românilor, este extrem de important, fiindcă el i-a putut auzi pe români cum îi ziceau efectiv celei mai vechi dintre țările lor.

Atestarea pentru secolul al XVI-lea a numelui de România în legătură cu Țara Românească de atunci nu este surprinzătoare. Era firesc să fie așa, în urma întregii evoluții istorice. Țara Românească a păstrat și prin numele său denumirea poporului pe care-l adăpostea, a conservat cea dintâi și sub aspect politic identitatea

românească și și-a asumat latent misiunea de reconstituire a unității tuturor românilor.²⁴ Erau mai multe țări românești, cum arătam. Iorga credea chiar că “Țara Românească a avut odinioară un sens pe care foarte mulți l-au uitat și unii nu l-au înțeles niciodată; ea însemna – spune istoricul – tot pământul locuit etnograficește de români”.²⁵

Denumirea de *rumânie* (“românie”) mai are un vechi înțeles (cunoscut bine de lingviști, de istoricii limbii) și se referă la numele dat limbii vernaculare, limbii vorbite de români: atunci când s-au făcut primele traduceri scrise din alte limbi (de cultură, liturgice și de cancelarie) în limba română – prin secolele XV-XVI – apar expresii de genul “s-au dat de pe slavonie pe rumânie” ori “de pe latinie pe rumânie” sau altele precum “diac de latinie”, “diac de slavonie” ori “diac de rumânie”, semn clar că referirea se face la limbă. Există însă și mărturii care arată că limba română era denumită “rumânească”, după vechiul adjectiv *romanescus*, -a, -um, din epoca romană târzie. De altminteri, mulți autori din Evul Mediu târziu și din perioada Renașterii leagă nu numai fondul limbii române, ci și denumirea ei folosită de români (adjectivele *romana* sau *romanesca* ori adverbul *rumuneste*) de originea romană a românilor. Pentru acești autori, care știau că limba se chema la ea acasă *romana* sau *romanesca* (și nu valahă), era clar că și poporul care

23. Ș. Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu românesc...*, p. 249-253.

24. *Ibidem*, p. 252-253.

25. N. Iorga, *Români și Slavi, Români și Unguri*, București, 1922, p. 9.

o folosea avea o denumire similară, derivată din latinescul *Romanus*. De altminteri, unii dintre ei spun chip explicit acest lucru în scrierile lor.

Prin urmare, ca și vecinii lor unguri sau greci – care nu se numesc pe sine unguri și nici, respectiv, greci – și ca multe alte popoare, românii au un nume pe care, până relativ recent, străinii nu l-au folosit și, foarte mulți dintre ei, nici nu l-au cunoscut. Nici românii nu au cunoscut numele de vlah și nu l-au folosit.²⁶ Numele de rumân/român este cel puțin la fel de vechi ca acela (acelea) dat (date) de străini, dar este atestat mai rar și mai târziu. Numele oficial al țării – acela de România – este modern ca formă și atribuire pentru spațiul actual, dar el are o vechime considerabilă. Numele de România – cu formele sale de pronunție medievale – trebuie să fi circulat în paralel cu denumirea de Vlahia/Valahia, fiind o emblemă pentru identitatea, pentru conștiința de sine a locuitorilor unui spațiu anumit. De altminteri, chiar fără existența unor izvoare în acest sens, dacă poporul se chema pe sine *rumân* și își numea limba *rumânească/rumână*, după tipicul moștenit din latină, este absurd să credem că țările locuite de acest popor, de variatele ramuri ale lui, aveau exclusiv

denumiri regionale sau provinciale. Se știe sigur, din vechi izvoare (cum s-a văzut), că Moldova, Banatul, Făgărașul, Maramureșul etc. erau numite uneori și *terrae valachorum* sau *Valachiae/Vlachiae/Volachiae*, adică “țări ale rumânilor” sau “rumâni”.

Denumirea de Dacia s-a pierdut încă din antichitate, când vechiul regat al lui Decebal a devenit o provincie romană, adică o Românie, împărțită apoi în mai multe Romanii.²⁷ Acestea, după retragerea și căderea Romei, au ajuns să fie treptat entități latine, mai mari sau mai mici, situate și la nord și la sud de Dunăre și înconjurate de populații nelatine. Latinitatea lor este dovedită deopotrivă de numele propriu, intern, acela de *Romanii* și de cel extern, dat de alogeni, de *Vlahii*. Romanii sau Vlahii sud-dunărene s-au tot redus și risipit după migrația masivă a slavilor (după anul 602) și după formarea statelor acestora. Ultima mare zvâcnire a unei asemenea Vlahii, adică a unei vieți politice superior organizate de românii de la sud de fluviu, dar în alianță cu slavii, a fost Imperiul Româno-Bulgar format la finele secolului al XII-lea, sub dinastia românească a Asăneștilor. Dimpotrivă, la nord de Dunăre, nucleele politice românești se ridicau pe măsură ce decădea

26. Unele grupuri și comunități românești de la sud de Dunăre, deși au păstrat în general numele de român, cu anumite variante (*armân*, *rumer* etc.), au preluat pentru sine și numele de vlah, sub influența populațiilor slave, albaneze, grecești din jur și a factorului politic. Unele state și regimuri politice au avut interesul, în anumite perioade istorice, să creeze în chip artificial noi minorități. Altminteri, istoricește vorbind, vlahii balcanici sunt români și fac parte din sânul poporului român, cel mai numeros popor din sud-estul Europei.

27. Reluarea denumirii de Dacia s-a făcut sub impulsul umanismului, din exteriorul societății românești, prin maniera autorilor epocii Renașterii de a arhaiza denumirile de locuri din epoca lor. În acest fel, Țările Române (dar și Danemarca!) erau numite Dacia, Ungaria devenea Panonnia, Bulgaria și Serbia – Moesia etc.

politic și demografic românitătea balcanică. Aici, între Dunăre și Carpații Meridionali (sau Alpii Transilvaniei, cum le ziceau occidentalii), s-a format la cumpăna secolelor XIII și XIV, prin reunirea mai multor Vlahii, prototipul statului românesc medieval, adică Valahia Mare sau Țara Românească. Românii i-au zis mereu acestei mari alcătuirii politice proprii – compuse din români și conduse de români – Țara Rumânilor/ Românilor, Țara Rumânească/ Românească și, cum se vede, chiar Rumânia/ România. De altminteri, așa cum denumirea de *Germania* este pentru oricine sinonimă cu cea de *Deutschland* (care, tradusă literal în românește, înseamnă “Țara Germană”), tot așa numele de *Țara Rumânească/Românească* nu poate fi decât un sinonim perfect al denumirii de *Rumânia/România*. Pentru noi, numele de Rumânia/România nu este decât o formă a denumirii de Țara Rumânească/Românească, adaptată timpurilor moderne, dar extrasă din trecut, cu rădăcini în trecut și justificată de istorie.

Prin urmare, în epoca de emancipare națională, când se presupunea că fiecare națiune trebuia să aibă un stat național care să-i reunească pe toți membrii săi, românii aveau demult un nume pregătit pentru țara lor. Nu a fost un nume inventat nici de Dimitrie Philipide, nici de pașoptiști, nici de primul domn al Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza și nici de ministrul său de externe, Mihail Kogălniceanu. Era un nume venit dintr-un trecut adânc, pe care-l purtaseră într-

un fel sau altul, la un moment dat, toate alcătuirile politice ale românilor. Era și numele pe care l-a avut neîntrerupt de la 1300 încoace “Țara Românească”, adică cel mai vechi și mai prestigios stat medieval românesc, care și-a asumat (inclusiv prin perpetuarea numelui) misiunea latentă de reconstituire a unității politice a popoului al cărui nume în purta.

România nu a fost însă întreagă la 1859 și nici la 1877-1878. Circa 8 milioane de români trăiau în afară sa, la nord de Dunăre. Cam în aceeași vreme, Bulgaria era încă ocupată de otomani și divizată, Polonia era doar o amintire, fiind stăpânită de Rusia, Germania și Austro-Ungaria, cehii și slovacii, ca și croații, slovenii, mulți sârbi nu trăiau în statele lor. Sub stăpânirea țarilor trăiau zeci de popoare dornice de viață independentă, iar în Austro-Ungaria, cele două națiuni dominante – austriei și ungurii – erau întrecute numeric de ceea ce impropriu se numeau minorități. Situația aceasta nu mai putea dura, iar criza era vizibilă încă din secolul al XVIII-lea, când se inițiază, se organizează temeinic și se desfășoară mișcările de emancipare națională. Între timp, marile puteri continuau să adâncească nedreptățile în ioc să le atenueze, continuau să aplice soluții luate în cabinete sau impuse prin forță. Astfel, la 1775, partea de nord a Moldovei, cu vechea capitală a țării, Suceava, cu mormântul lui Ștefan cel Mare de la Putna, cu mănăstirile pictate și cu o populație compact și masiv românească era încorporată Austriei; la 1812, Moldova dintre Prut și

Nistru (practic jumătate din vechiul principat al Moldovei) – numită de-atunci Basarabia,²⁸ era ocupată de Imperiul Rusesc; la 1867, se încheia pactul dualist austro-ungar, în urma căruia se desfășura complet autonomia Transilvaniei, iar partea de răsărit a Imperiului Habsburgic era supusă unei intense politici de maghiarizare.

Spre finele secolului al XIX-lea Europa și apoi lumea s-a împărțit în blocuri militar-politice care amenințau să redimensioneze planeta după interesele lor și nu după cele ale popoarelor. Totuși, aceste popoare reprezentau o imensă forță, de care trebuia să se țină seama. Primul Război Mondial a fost ocazia redimensionării lumii, proces în cadrul căruia interesele marilor puteri s-au aflat în confruntare directă cu interesele națiunilor. Conducătorii lumii de atunci au fost obligați să țină seama și de dorințele popoarelor, ale națiunilor mici, mai ales că mișcările de masă amenințau să bulverseze întreaga ordine stabilită. În contextul prefigurării victoriei Antantei, a preluării puterii de către bolșevici și a războiului civil din Rusia, precum și a mișcărilor sociale și naționale din Europa, președintele Woodrow Wilson – șeful primei puteri a lumii – a expus, la 8 ianuarie 1918, într-un mesaj adresat Congresului, condițiile de pace sub forma a “paisprezece puncte”. În aceste principii se vorbea, pentru prima oară la un asemenea nivel, și despre interesele popoarelor, ale națiu-

nilor, despre dreptul lor de a-și stabili destinul, despre libertatea lor. Cu alte cuvinte, se recunoștea dreptul popoarelor la autodeterminare. Românii, ridicați și ei la luptă în acel timp, au profitat pe deplin de această oportunitate. Prin instanțe alese în mod democratic, românii au decis unirea teritoriilor care aveau majoritate demografică românească cu Regatul României. Aceste instanțe au fost “Sfatul Țării” întrunit la Chișinău, care a decis unirea Basarabiei, “Congresul General al Bucovinei de la Cernăuți, care a proclamat unirea Bucovinei și “Marea Adunare Națională reunită la Alba-Iulia, unde s-a hotărât unirea Transilvaniei și provinciilor cu majoritate românească din Ungaria. Toate acestea s-au petrecut în anul 1918, după promulgarea celor paisprezece puncte wilsoniene.

Pentru prima oară în istorie, majoritatea covârșitoare a românilor trăiau într-un stat numit România, cu circa 16 milioane de locuitori și o suprafață de peste 300 000 de km pătrați. Ca suprafață, România avea mărimea Italiei și era cel mai mare stat din sud-estul Europei. Teoretic, principiile erau foarte generoase, numai că aplicarea lor practică întâmpina o serie de obstacole. Chiar dacă marile imperii din zonă – în primul rând cel austro-ungar și țarist – căzuseră, formarea statelor naționale sau a unor federații libere de națiuni pe ruinele lor era foarte dificilă. Noile frontiere, deși mai adecvate realităților etnice, erau departe

28. Numele vechi medieval de Basarabia – provenit de la numele dinastiei Țării Românești – era aplicat doar regiunii de sud a Moldovei, din preajma gurilor Dunării, aflate pentru un timp, în secolele XIV și XV, în componența Țării Românești.

de a satisface exigențele tuturor, mai ales ale tuturor vecinilor. Tradițiile medievale, în unele cazuri, mișcările moderne de emancipare, în altele, creaseră idealul statelor naționale “mari”. Astfel se vorbise și se vorbea de Ungaria Mare, de Bulgaria Mare, de Serbia Mare, de România Mare, de Albania Mare, de Polonia Mare etc. Or, în condițiile date, ale amestecului de populație, ale enclavelor străine din mijlocul unor mase etnice compacte, ale deznaționalizărilor etc., era imposibil ca toate aceste state să fie “mari”, să coexiste pașnic și să fie mulțumite. Peste un sfert din populația României era formată din minorități, iar în Polonia proporția minorităților era și mai mare. Mari frustrări au apărut în cazul Germaniei, al Austriei, al Italiei, al Bulgariei și, mai ales, al Ungariei. Despre Ungaria se spunea că trăise cea mai mare tragedie din istoria sa, pierzând circa două treimi din teritoriu și din populație. Cei care clamau, pe bună dreptate, tragedia, “uitau”, de obicei, să specifice că teritoriile pierdute aveau majorități absolute, adesea covârșitoare, nemaghiare. Firește, nu este mai puțin adevărat că mari grupuri de maghiari rămăseseră între frontierele României, ale Cehoslovaciei și Iugoslaviei. Din națiune dominantă, cu o anumită mentalitate elitară, acești maghiari ajunseseră minorități etnice și confesionale, supuse rigorilor unor state străine pentru ei. În aceste state, vechile minorități, care avuseseră în Austro-Ungaria un statut inferior, se simțeau acum stăpâne și unele cercuri ale lor aveau tendința de a-i umili pe noii marginali. Faptul acesta a condus la noi discriminări

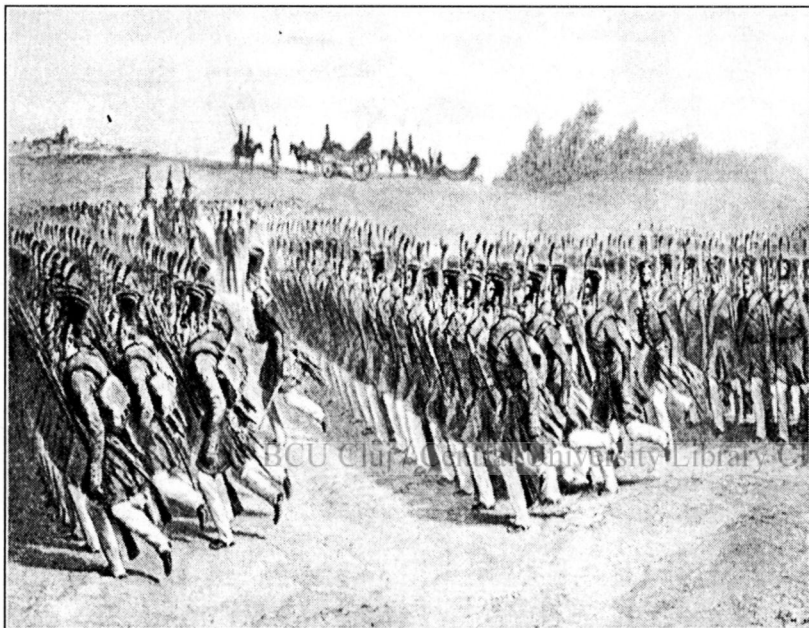
în statele succesoriale, de această dată în sens invers: vechii dominatori (sau aceia care-i simbolizau pe vechii dominatori) erau sau/și se simțeau asupriți. Frustrările acestor comunități din țările pe care nu le mai considerau ale lor, dar mai ales frustrările statelor care s-au declarat nedreptățite de pe urma păcii de la Paris din 1919-1920 au condus treptat la Al Doilea Război Mondial.

Pacea de după Primul Război Mondial a fost departe de a asigura liniștea și bunăstarea națiunilor. Pentru unele state foste multinaționale, cu pretenții hegemonice, pentru altele, cu pretense misiuni civilizatoare sau pentru cele care împingeau iredentismul spre limite inacceptabile, momentul 1918-1920 a fost unul complet nefast, perceput ca atare, augmentat la proporții de “tragedie” și în urma unei propagande bine regizate de către o parte a elitei politice. Nici statele “mulțumite” de după Primul Război Mondial din Europa Central-Orientală – Polonia, Iugoslavia, Cehoslovacia, România, Țările Baltice – nu au avut o soartă mult mai bună și o viață mult mai senină. Deși epoca interbelică a fost percepută de către conștiința colectivă din aceste țări – mai ales după experiența comunistă – ca o “vârstă de aur”, ea nu a fost lipsită de mari îngrijorări, convulsii și chiar grave conflicte social-politice și etnice. Dintre aceste state, au supraviețuit – în continuitate până astăzi – doar Polonia, sever micșorată și translatată spre vest și România, cu teritoriul amputat de către Uniunea Sovietică.

România actuală nu mai este, firește, România Mare de acum nouă decenii, din foarte multe puncte de vedere. Nici sub aspect teritorial, fiindcă Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța,

pe amenințări și intimidări, la care marile puteri au consimțit ori au trebuit să consimtă. România are astăzi aproximativ suprafața Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și o populație de circa 22

milioane de locuitori, fiind a șaptea țară ca mărime și număr al populației din Uniunea Europeană. Sub aspect etnic, românii formează cam 90% din totalul locuitorilor, restul de 10% fiind format din minorități. Prin urmare, românii nu pot privi în urmă, spre anii 1918-1920, decât cu simpatie și încredere. Ceea ce s-a înfăptuit prin voința națională la 1918, în cazul României, nu a fost abuziv, nici efemer și nici artificial. A fost împlinirea unui destin istoric: teritoriul care din vechime

Infanterie valahă în 1837

ca și Cadrilaterul sunt situate astăzi în afara României. Pierderile acestea teritoriale din 1940, menținute apoi după Al Doilea Război Mondial, nu s-au datorat însă vreunei decizii nedrepte luate de români și de marile puteri în anii 1918-1920. Cu excepția Cadrilaterului, nu este vorba despre regiuni neromânești, nu este vorba despre zone cu mari majorități ruse sau ucrainene, ci de răpiri teritoriale abuzive, bazate pe forța armelor,

se numea "România" sub aspect etnic, a devenit România și sub aspect politic oficial. Este drept că au rămas în afara hotarelor României (dar în preajma României!) milioane de români, în state precum Republica Moldova, Ucraina, Serbia, Bulgaria, Ungaria etc. Acești români se cuvine să fie cetățeni fideli ai statelor în care trăiesc, dar nimeni nu-i poate și nu-i va putea împiedica vreodată să se simtă români și să graviteze spre România.

Pe de altă parte, România trebuie să-i sprijine și să-i ocrotească, așa cum fac toate țările civilizate din noua Europă cu „mădularele răzlețite” ale popoarelor lor.

Românii și-au început istoria ca o “enclavă latină la porțile Orientului” sau ca o “insulă de latinitate într-o mare slavă” și au rămas mereu într-o vastă regiune de interferențe și varii influențe. Această regiune a fost adesea amenințată în stabilitatea și existența ei, deopotrivă dinspre apus și răsărit, dinspre nord și sud. Amenințările au îmbrăcat uneori forme destructive sau dizolvante, extrem de periculoase pentru identitatea românilor. Gravele pericole dinspre sud și nord, dar mai ales cele dinspre vest au fost mai de timpuriu anihilate, îndepărtate, neutralizate, prin contribuția românilor, dar mai ales prin evoluția raporturilor internaționale. Mult mai persistente, mai insistente, mai dureroase și mai grave au fost pericolele venite dinspre răsărit, începând cu migratorii și sfârșind cu tancurile aducătoare de comunism. De peste un mileniu, românii au trăit obsesia amenințării Răsăritului. De aceea, din multivalența lor moștenire identitară, și-au cultivat mai ales componenta occidentală. Era clar încă din secolele XIV-XV că “lumina” încetase să mai vină de la Răsărit. În vreme ce acest Răsărit de ticăloșea tot mai mult, cultura și civilizația, pe vechiul fond al clasicismului greco-latin și al creștinismului, înfloreau în Apus. Apusul a devenit astfel un model de urmat. Roma – Vechea Romă – era

parte substanțială a acestui model, era poate simbolul lui cel mai eclatant. Dar românii aveau Roma chiar în numele lor! Și erau singurii deținători ai acestui “privilegiu” – mărturie clară pentru ideologi nu numai a latinității lor, ci și, împreună cu această latinitate, a sorgintei lor occidentale. De aceea, numele de România – un fel de Romă translatată la Dunăre, la Carpați și la Marea Neagră – a devenit pentru români o puternică marcă identitară, născută și făcută în același timp, construită deopotrivă de istorie și de ideologie, dar puternică și perenă.

Pentru străini, în general, analiștii ai scenei politice contemporane, este greu de înțeles acest fenomen, aceste identificări ale popoarelor central-sud-est europene prin numele lor, prin limbă, prin religie și confesiune, prin origine și prin tradiții. De aici provin în mare parte și catalogările grăbite și superficiale ale acestor state și popoare, numite de la Viena încoace, în sens peiorativ, balcanice. Doar studiul atent și profund al trecutului le poate revela destinul și le poate explica atitudinile. Iar acest studiu înseamnă cunoaștere și înțelegere. Ceea ce nu scuză erorile, lașitățile, carențele, dar le plasează sub semnul umanului, al normalității istorice, al receptării firești. Identitățile naționale sunt o realitate de viață colectivă ca atâtea altele și nu au în esența lor nimic malefic. Au fost folosite uneori în scopuri malefice – ca și identitățile familiale, religioase, politice etc. – ceea ce nu trebuie să le facă în sine odioase, ci pur și simplu firești, ca viața. ■

**ON THE SIGNIFICANCE
OF CERTAIN NAMES:
ROMANIAN/WALLACHIAN
AND ROMANIA/WALLACHIA**

The article demonstrates that since the Middle Ages, the Romanians bore two names, one given to them by the foreigners (the product of the contact with the “other,” with the foreigner), a name they did not use and more often than not ignored, and a name they used for themselves (resulted from the awareness of their own identity). The first was the name *Wallachian*, under its various forms (*vlah*, *valah*, *valach*, *voloh*, *blac*, *oláh*, *vlas*, *ilac*, *ulah*, etc.), and the second was the name *Romanian* (*rumân/român*), with fewer versions than the former. This is not in the least uncommon, and a similar situation can be found with many other peoples: the Hungarians (as foreigners call them) call themselves *magyarok*, the Greeks are also known as *Hellenes*, the Poles are also called *lengyelok*, the Germans are also known as *Allemands*, *tedeschi*, *németok*, but they call themselves *Deutschen*. For a Hungarian, a Serb was/is a *rác*, a Slovak was/is a *tót*, an Italian an *olász*, a Romanian an *oláh*,² etc.

Consequently, just like their Hungarian or Greek neighbors—who do not call themselves Hungarians or Greeks—and like many other nations, the Romanians called themselves by a name that foreigners did not use or whose existence they largely ignored. In their turn, the Romanians were not familiar with the name Wallachian and did not use it. The name Romanian is at least as old as the name/names given by foreigners, despite the fact that it appears more rarely and in later documents. The official name of the country—Romania—is modern in terms of its form and of the designated area, but it is originally very old. The name Romania—as it was pronounced during the Middle Ages—must have circulated in parallel with that of Wallachia, defining the identity and the self-awareness of the people inhabiting a certain territory.

¹ We shall disregard here the terms *rumân* and *rumânie* used during the Middle Ages and during a part of the modern era to designate the social category of the bound peasants and the status of serfs in Wallachia, as the issue is collateral to the present topic.

² The traditional names of *olász* and *oláh*, given by the Hungarians to Italians and Romanians, clearly demonstrates that in the Hungarian collective consciousness the two Latin peoples were seen as related.